

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

**ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ.
ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ, ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ,
ԹԵ՝ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐ

Հոկտեմբեր 28, 2015

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2015

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88
Հ 730

Ժողովածուի հրատարակումը երաշխավորված է
ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի կողմից

Խմբագրական խորհուրդ
Գլխավոր խմբագիր

հոգ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Գ. Մ. Շահվերդյան**
փիլ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Էդ. Ա. Հարությունյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ս. Ֆ. Սարգսյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ն. Հ. Հարոյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ա. Թ. Կոբեյյան**
հոգ. գիտ. թեկ., ասիստ. **Ի. Ա. Ղազարյան**
դասախոս **Գ. Ս. Պետրոսյան**
դասախոս **Ֆ. Ն. Բազոյան**
դասախոս **Մ. Վ. Ավետիսյան**

Գիտաժողովի կազմակերպմանն աջակցելու համար
շնորհակալություն ենք հայտնում ՀՀ ԳԿՆ ԳՊԿ-ին

Հ 730 «Հոգեբանության կարգավիճակը. հումանիտար, բնագիտական,
թե՛ սոցիալական»: Գիտաժողովի նյութեր: ԵՊՀ փիլիսոփայու-
թյան և հոգեբանության ֆակուլտետ, սոցիալական հոգեբանու-
թյան ամբիոն.- Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2015.- 170 էջ:

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88

ISBN 978-5-8084-2047-2

© ԵՊՀ հրատ., 2015
© Կազմողի համար, 2015

Նելլի Հարոյան

*ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
սոցիալական հոգեբանության ամբիոնի դոցենտ, հ.գ.թ.
n.haroyan@mail.ru*

Մարի Ավետիսյան

*ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
սոցիալական հոգեբանության ամբիոնի ավագ լաբորանտ
avemari88@gmail.com*

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ ԵՎ ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

Բանալի բառեր՝ հոգեբանության կարգավիճակ, բնական գիտություններ, գիտափորձ, հումանիտար ոլորտներ:

*21-րդ դարը կամ լինելու է հումանիտար դար
կամ այն բոլորովին չի լինելու
Լևի-Մորոս*

Գիտությունների համակարգում հոգեբանության կարգավիճակի հարցի քննարկումը, մասնավորապես բնագիտական և հումանիտար դիսցիպլինների հետ նրա առնչությունների դիտարկմանը անցնելուց առաջ, նախ, անհրաժեշտ է մատնանշել դրանցից յուրաքանչյուրի առանձնահատկությունը: Հանրահայտ է, որ բնական գիտությունների համար պարտադիր են գիտափորձերը, այն է՝ գիտելիքների փորձնական ստուգումները, իհիստ տրամաբանական ապացույցների ուղղակի կամ անուղղակի կիրառումով:

Գիտափորձը որպես գիտական իմացության հիմնական եղանակներից մեկը կիրառվում է նաև հոգեբանական հետազոտությունների և հոգեկան երևույթների բացատրության ժամանակ:

Իսկ ինչ վերաբերում է մաթեմատիկային, ապա որոշ հեղինակներ գտնում են, որ մաթեմատիկան գրավում է հատուկ տեղ և չպետք է դասել բնական գիտությունների դասին, քանի որ հետազոտում է երևակայական մտային, նշանային օբյեկտներ, համակարգեր և գործընթացներ, և խստորեն չի համապատասխանում բնագիտության բնորոշմանը, սակայն բնագիտության մեջ մտածողության վճռական գործիքներից է [5]:

Միաժամանակ հայտնի է, որ ցանկացած ուսմունք, տեսություն գիտական է այնքանով, որքանով իր մեջ մաթեմատիկա է պարունակում: Ասել է, թե մաթեմատիկական մտածողության կիրառման աստիճանը տեսության գիտական լինելու չափանիշ է:

Այսպիսով, բնական գիտությունների հեղինակությունը, մի կողմից, պայմանավորված է գիտական ճշգրտությամբ և հետևողականությամբ, որ ներմուծվում է մաթեմատիկական մտածողության կիրառմամբ, մյուս կողմից, գործնական նշանակությամբ որպես բնության նվաճման կամ յուրացման միջոց [5]:

Մակայն անձի ստեղծագործական և սիմվոլիկ մտածողության, հոգեբանական բարդ մեխանիզմները ուսումնասիրող գիտությունը ինչպիսին հոգեբանությունն է ակնհայտորեն չի կարող «տեղավորվել» բնական գիտության կարգավիճակում:

Այսպես, օրինակ, այնպիսի երևույթներ, ինչպիսին են ինտուիցիան, պայծառատեսությունը և հոգևորն առհասարակ հնարավոր չէ գիտական ճշգրտությամբ նկարագրել, քանի որ ժամանակակից գիտության մեթոդներով այդ երևույթները չեն բացատրվում, որովհետև գիտականության հիմնական պահանջները երեքն են. ստուգելիություն, կրկնություն և ստատիստիկական արժանահավատություն (ճշգրտություն):

Այսինքն՝ եթե գիտնականը ստացել է ինչ-որ փաստեր, նկարագրել և հրապարակել է գիտական լուրջ պարբերականներում, ապա մեկ ուրիշ գիտնական պետք է կարողանա կրկնել դրանք և ստանալ միևնույն արդյունքը: Իսկ եթե խոսքը գնում է եզակի երևույթի, օրինակ, պայծառատեսության մասին, որը ոչ մի կերպ հնարավոր չէ «բռնել», ամրագրել:

Դեռևս հինդուիստական ավանդույթում համարվել է, որ բացարձակ ռեալությունը թաքնված է հասարակ մահկանացուներից պատրանքի թանձր քողով, քանի որ իրականությունը պատրանք է և հնարավոր չէ ճանաչել եմպիրիկ գիտակցությամբ: Իսկ փիլիսոփա Է.Կանտը նշում էր, որ մեր ողջ իմացությունը սկսվում է փորձից, բայց չի բխում փորձից [2, 4]:

Վ. Լայբնիցը իր համաձայնությունն էր հայտնում սենսուալիստ փիլիսոփաներին, ովքեր պնդում էին. «որ մեր մտքի մեջ չկա ոչինչ, որ նախօրոք տրված չլինի զգայություններում: Մակայն, ըստ Լայբնիցի, փորձը, և, հետևաբար զգայությունները, չեն կարող բացատրել իմացության մեջ գլխավորը՝ որոշ ճշմարտությունների անհրաժեշտությունն ու համընդհանրությունը: Ոչ փորձի տվյալների ընդհանրացումը, ոչ ինդուկ-

ցիան չեն կարող աղբյուր լինել այդպիսի ճշմարտությունների համար: Համընդհանրություններն ու անհրաժեշտությունը դրանք մտքի սեփականություն են և ոչ թե զգայությունների: Ուստի ընդունելով էմպիրիզմի նշանավոր բանաձևը, Լայբնիցը պնդում էր, որ մտքի մեջ չկա ոչինչ, որ նախապես չլիներ զգայության մեջ, բացառությամբ հենց մտքից» [1, էջ 231-232]:

Անշուշտ, նման պնդումը իմացաբանական բարդ խնդիրների առաջ է կանգնեցնում, բայց նաև հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ հոգեբանությունը նույնպես կարող է հավակնել համընդհանուր և անհրաժեշտ գիտելիքի. դրա օգտին է խոսում նաև մաթեմատիկական մեթոդների արդյունավետ կիրառումը հոգեբանության մեջ:

Շատ հաճախ շեշտադրվում է, որ հումանիտար գիտելիքին է բնորոշ իմացության օբյեկտի և սուբյեկտի համընկնումը, որի բնութագրիչ գիծը սուբյեկտիվությունն է, երբ գիտելիքի մեջ արտացոլվում են հասարակական շահերը, գիտնականի համոզմունքները, արժեքային կողմնորոշումները: Այդ չափանիշները հոգեբանական գիտության բաղկացուցիչներն են և բնորոշում են դրա յուրահատկությունը: Մյուս կողմից, դժվար է միանշանակորեն համաձայնել այդ թեզի հետ, քանի որ ընդհանուր իմացաբանական տեսանկյունից դիտարկելիս, հումանիտար գիտելիքին բնորոշ համարվող սուբյեկտիվությունը դրսևորվում է նաև բնական գիտությունների, մասնավորապես տեսական ֆիզիկայի մեջ [3]:

Այսպիսով, վերոհիշյալից հետևում է, որ արմատապես փոխվում է իմացությունը բնագիտական և հումանիտար ոլորտների բաժանելու ավանդական մոտեցումը, քանզի իմացությունը միասնական գործընթաց է, որի հաստատումը գիտությունների ինտեգրացիան է:

Բայց և այնպես, մեզ թվում է, այսօր ավելի կարևոր է դիտարկել ոչ թե հոգեբանության կարգավիճակը գիտությունների համակարգում որպես այդպիսին, այլ այնպիսի հարցեր և խնդիրներ, որոնք ծառայած են ժամանակակից հոգեբանության առջև:

Այդ հիմնահարցը արդեն ժամանակին նախանշել էր Է. Ֆրոմը, շեշտելով, որ հոգեբանության, մասնավորապես սոցիալական հոգեբանության առաջընթացը՝ դա ժամանակակից բժշկագիտության, ֆիզիկայի և տեխնիկայի առաջընթացով պայմանավորված սպառնալիքի կանխումն է [6]:

Այդ սպառնալիքները ակնհայտորեն դրսևորվում են այսօր արհեստական գիտակցության, վիրտուալ իրականության, տեղեկատվական միջավայրի և նորագույն տեխնիկայի զարգացումով, քանի որ տեղեկատվական հասարակության ձևավորումով փոխվում են մարդկային կեցության ամբողջականությունը, վերարժևորվում են ավանդական կողմնորոշիչները և բարոյականությունը դառնում է հեղհեղուկ՝ խարխալելով մարդասիրական արժեքները: Իսկ մարդասիրական և հոգևոր արժեքների պահպանման գործընթացում իր ուրույն տեղն ու դերն ունի հոգեբանությունը:

Գրականություն

1. «Փիլիսոփայության պատմության համառոտ ակնարկ»: Ուս. Ձեռնարկ: Խմբ. Մ. Տ. Իովյուկ, Տ. Ի. Օյգերման, Բ. Շչիպանով: Թարգ. Հ. Ղ. Միրզոյան, Թ. Վ. Դիլանյան,- Եր.: ԵՊՀ., 1979, էջ 231-232:
2. «Боги, брахмани, люди».М., "Наука", 1969.
3. **Гейзенберг В.**, «Физика и философия». Часть и целое. М., 1990.
4. **Кузнецов В. Г., Кузнецова И. Д.**, Философия: Учебник «Эмпиризм или рационализм?» Теорияпознания Иммануила Канта http://society.polbu.ru/kuznecov_philosophy/ch37_all.html
5. **Савченко В. П.**, Смагин, «Начала современного естествознания». Тезаурус. — Ростов-на-Дону В. Н., 2006.
6. Фромм Эрих: «Бегство от свободы», Издательство: АСТ, 2009 г.

Нелли Ароян

**Факультет философии и психологии ЕГУ
к.п.н., доцент кафедры социальной психологии**

Мари Аветисян

**Факультет философии и психологии ЕГУ
Лаборант кафедры социальной психологии**

ПРОБЛЕМА СТАТУСА ПСИХОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ЕСТЕСТВЕННО-НАУЧНЫХ И ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

***Ключевые слова:** статус психологии, естественные науки, эксперимент, гуманитарные сферы.*

В статье обсуждается статус психологии в естественно-научных и гуманитарных дисциплинах и подчеркивается важность рассмотрения проблем современной психологии, в частности, опасность развития искусственного сознания, виртуальной реальности, техники, информационной среды, а возникновение информационного общества привело к изменению сущности бытия, его целостности, трансформации ценностных ориентаций, что заметно отразилось на социокультурных процессах.

Nelli Haroyan
Faculty of Philosophy and Psychology, YSU
PhD, Associate Professor of the Department of Social Psychology
Mari Avetisyan
Faculty of Philosophy and Psychology, YSU
Research Assistant of the Department of Social Psychology

**THE PROBLEM OF THE STATUS OF PSYCHOLOGY IN THE SYSTEM OF NATURAL
SCIENCES AND HUMANITIES**

Key words: status of psychology, natural sciences, experiment, humanitarian spheres.

The article discusses the status of psychology, in the disciplines of natural sciences and humanities and highlights the importance of examining the current issues of modern psychology and particularly, the risk of developing of artificial consciousness, virtual reality, technology and information environment, as the emergence of the information society has led to the change of the essence of being, its integrity, the transformation of value orientations, which are significantly reflected in the socio-cultural processes.